
ДЕКЛАРАТИВНІСТЬ ТА РЕАЛЬНІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ ОЗДОРОВЧОГО ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Микола Саїнчук

Анотація. Проаналізована можливість реалізації оздоровчого цілепокладання навчальної дисципліни «фізична культура» у сучасному освітньому просторі України. Мета – показати неможливість втілення оздоровчого цілепокладання дисципліни «фізична культура» в освітньому просторі України без зміни відповідних парадигм. Методи: аналіз наукових джерел, узагальнення, порівняння. Висновки. Встановлено, що за традиційної постановки й організації фізичного виховання молоді реалізація оздоровчого цілепокладання є, швидше за все, декларацією, ніж реальністю. Спроби переорієнтувати фізичну культуру як навчальну дисципліну на оздоровчі цілі без зміни спортизованої парадигми є безнадійною справою. Узагальнюється думка, що фізична культура як навчальна дисципліна повинна формувати компетенцію учнів самостійно втілювати (розгортати) рухову активність у повсякденній життєдіяльності. Принцип синергії всього освітнього простору має лягати в основу охорони здоров'я молоді у навчальних закладах.

Ключові слова: фізична культура, фізичне виховання, оздоровча мета, цілепокладання, парадигма.

Abstract. The possibility of realization of health-improvement purpose-setting of the discipline «physical culture» in the modern educational space of Ukraine has been analyzed. Objective – to show the impossibility of implementing a health-improving goal-setting discipline “physical culture” in the educational space of Ukraine, without changing respective paradigms. Methods: analysis of scientific sources, generalization, comparison. Conclusions. It is established that under traditional formulation and organization of the physical education of young people, the realization of health-improvement goal-setting is, most likely, a declaration than a reality. Attempts to reorient physical culture as an educational discipline for health related purposes without changing the stereotype paradigm is a hopeless thing. It is generalized that physical education as an educational discipline should form the competence of students to independently implement (deploy) motor activity in everyday life. The principle of synergy of the entire educational space should be the basis of youth health protection in educational establishments.

Keywords: physical culture, physical education, health related objective, ourpose-setting, paradigm.

Вступ. Видається, такий передсуд, чи, радше, переконання з приводу того, що «правильне» цілепокладання навчальних дисциплін фізичне виховання – фізична культура має бути оздоровчим (не валеологічним, санологічним, які є кошпето-сферами), причому на старій сутнісній платформі чи парадигмі, переходить з розряду нав'язливих до рангу набридливих. Поготів, у статті 7 Закону України про фізичну культуру і спорт «Показники стану розвитку фізичної культури і спорту» [5] рівень фізичного здоров'я різних груп населення є першим показником (із восьми), який входить до переліку інформування про стан розвитку фізкультурно-спортивної сфери. Тож не дивно, що після статистичних показників стану здоров'я молоді, яка фактично поголовно хвора (у наукових статтях менше 90 % хворих школярів і студентів не знайти), фізичне виховання усілякими методами намагаються «розжалувати» у навчальних закладах.

У сучасній спортизованій постановці та організації фізичного виховання молоді оздоровче цілепокладання є більшою мірою декламацією, аніж реальністю, такою собі *Idée fixe* (фр. *Idée fixe* – нав'язлива ідея, одержимість, обсе-

сія), невідступна, настирлива, «надцінна» ідея, настирлива думка). Останні тренди в програмно-нормативних документах із фізичного виховання дійсно зобов'язують педагогів зважувати на фізичний стан (особливо здоров'я) тих, кому передбачаються фізичні навантаження, адже орієнтація на так званого «середнього учня/студента» (що є ні цілком здоровим, ні повністю хворим, у фізичному розвитку й підготовленості не занепалий, але й не надто розвинений) почала робити дану навчальну дисципліну не те що малоефективною, а навіть небезпечною навіть для того-таки «середнячка».

Потреба розібратись із тим, наскільки реально в умовах інтелектуально орієнтованої освітньої парадигми, з одного боку, і спортизованої парадигми фізичної культури, з іншого, втілити на практиці оздоровче цілепокладання фізичного виховання, назріла давно і гостро. Дана стаття лише накреслює проблемне поле і закликає до дискусії на цю тему.

На сьогодні актуальним залишається пошук пояснень, що за своєю суттю є онтологічними для дискурсу фізичної культури і спорту та стосуються питання цілей та цілепокладання, адже в пе-

дагогічній дисципліні «фізичне виховання» плюралізм цілей має тривалу історію, що вилилось в одну із характерних рис.

Про пошук українськими фахівцями фізкультурно-спортивної галузі адекватного сучасності цілепокладання фізичного виховання (ФВ) свідчать аналітичні (фактично, крос-культурні) дослідження його функціонування як в українському освітньому просторі [7], так і в зрізах із країнами Європейського Союзу [8, 10]. С. Козіброцький, Н. Деделюк, аналізуючи особливості та напрями складання навчальних програм із фізичного виховання для студентів закладів вищої освіти України, пишуть про те, що в певні історичні періоди програмно-нормативне забезпечення фізичного виховання мало різну спрямованість. Так, і у 1920–1930-х роках воно мало виражену мілітарність (воєнізація фізичних вправ та виразне нехтування спортом; основну увагу приділяли дихальним і коригувальним вправам), у післявоєнні роки – спортивну. Нині програми, на думку багатьох фахівців із фізичного виховання, а також спираючись на результати аналізу, повинні бути оздоровчо спрямованими [6].

Деякими ученими на основі аналізу програмно-нормативного забезпечення фізичної культури для загальноосвітніх шкіл було встановлено, що сучасні шкільні програми, прийняті в 1992, 1998, 2001 і 2004 рр., акцентовані переважно на формування рухової культури учнів з пріоритетом розвитку фізичних якостей. Головна мета цих програм продовжує залишатись освітньою, а оздоровчі завдання здебільшого проголошуються без їх практичного застосування. Перелік фізичних вправ, які подано у шкільних програмах, практично однаковий. Вивчаються загальнорозвиваючі вправи, лазіння і перелізання, вправи з рівноваги, виси та упори, біг, метання, спортивні ігри. Переважна їх більшість має не оздоровчу, а військово-прикладну спрямованість [1]. В останньому реченні відчувається обурення від того, що більшість фізичних вправ не оздоровчо орієнтовані, а військово-прикладні. Але ж фізична культура як соціокультурний феномен педагогічного напрямку став можливим лише тому, що військово-прикладна компетентність молоді дуже була потрібна державам для військової справи. Реально, тільки мілітарні цілі стали дієвим кроком до повсюдного утвердження ФВ у навчальних закладах.

Більш детально поява та легітимізація феномену фізичної культури розглядалась в одній із наукових публікацій автора, де вказується, що головною причиною «вінайдення» фізичної культури у пореволюційний період 1917 р. послужила практична необхідність вирішення двох взаємозалежних нагальних проблем, пов'язаних зі збереженням людських ресурсів: 1) зупинити смертність від епідемій, зрештою – фізичне виродження, яке, багато в чому обумовлювалось відсутністю навичок бодай-якоїсь, навіть елементарної культури з

обслуговування та піклування про тіло, адже без цього під загрозою була вся революційна боротьба; 2) перманентна потреба в підготовці, зокрема фізичній (психофізичній), солдатів для армії. Поява фізичної культури як феномену пов'язана ні з чим іншим, як зі збігом обставин, оскільки його в «інкубаційний період» (1918–1925 рр.) формували медики та ентузіасти (члени) спортивних і гімнастичних товариств, які свій досвід та енергію спрямовували в «будівництво» нового гуманістичного суспільства. Комісари слідкували, підправляли, гуртували, маніпулювали, але не диктували шляхів формування фізичної культури [15].

М. Семашко в 1924 р., коли веде мову про фізкультуру в широкому сенсі слова, то говорить: «...о широкой культуре быта (способность пользоваться правилами личной гигиены, использовать естественные силы природы – солнце, воздух, – правильный режим труда и отдыха и т.д.), в которую упражнения входят лишь как часть» [17].

Більше того, Г. Дюперрон в першій книзі з теорії фізичної культури (1925) її завдання визначає таким чином: «а) излечение больного организма; б) укрепление и предохранение развивающегося и слабого организма; в) поддержание в здоровьи и усовершенствование нормального организма» [4]. До середини 1920-х років завдання фізичної культури Г. Дюперрону в його «теорії фізичної культури» уявляються такими, що спрямовані суто на здоров'яформування і здоров'язбереження. Більше того, державний інститут фізичної культури на той час було затверджено як «...высшее учено-учебное учреждение Народного Комиссариата Здравоохранения» [9]. На основі сказаного з'являлися переконання, що коли-небудь відбудеться «слияние Медпедина и Гинфизкульты в единый Институт Охраны Здоровья Детей и Подростков – Социально-Евгенический Институт» [13].

В середині 1925 р., коли за фізичну культуру і спорт взялись серйозно, їхні цілі адаптуються під політичну кон'юктуру. У постанові ЦК РКП (б) за 13.07.1925 р. у четвертому пункті йдеться про те, що «Физическая культура должна составлять неотъемлемую часть общеполитического, культурного воспитания и образования, оздоровления масс и должна быть включена в общий план деятельности соответствующих общественных и государственных организаций и учреждений (профсоюзов, РЛКСМ, Красной Армии, школы, органов здравоохранения и т.д.)» [9]. З цього часу оздоровчі цілі як головний вектор розвитку фізичної культури, ще не зовсім розгорівшись, згасатимуть під натиском загальнополітичних цілей.

Мета дослідження – показати неможливість втілення оздоровчого цілепокладання дисципліни «фізична культура» в освітньому просторі України без зміни відповідних парадигм.

Методи дослідження: аналіз наукових джерел, узагальнення, порівняння.

Результати дослідження та їх обговорення. В історії появи дисципліни ФВ у деяких навчальних закладах світу є приклади виняткової опори на рекреаційні та оздоровчі цілі. Ще Ян Амос Коменський приблизно для такої мети ввів у навчальний процес рухову активність (фізичні вправи, ігри) і сьогодні вона б називалась не інакше, як фізична культура. Втім, цілеспрямовано із оздоровчими і рекреаційними цілями, як хизуються британці, фізична культура починає лише втілюватися в їхньому освітньому процесі з початку XIX ст. в незалежних школах. Врешті-решт, це були перші школи у світі, що продемонстрували цінність фізичної активності у вихованні та розвитку особистості [20].

У США із середини XIX ст. теж почастишали випадки впровадження окремими коледжами та школами фізичної культури з оздоровчо-рекреаційним ухилом в освітній процес з метою розвантаження студентів від інтелектуальних напружень і тим самим покращити ефективність їхнього навчання. Але все-таки мілітарні цілі були визначальними під час утвердження ФВ у навчальних закладах.

Редукування цілей навчального фізичного виховання до фізичних якостей, умінь та навичок майже завжди було визначальним і досі залишається популярним напрямом його організації у світі [14]. Взагалі, як стверджують деякі вчені, у XX ст. фізичне виховання в так званому англословному світі продовжувало вектор заклопотаності (стурбованості) здоров'ям молодих людей, але на практиці до недавнього часу весь фокус зосереджувався на навчанні фізичних навичок і обізнаності про ігри, танці, гімнастику [19].

Намагання переорієнтувати ФВ як навчальну дисципліну на оздоровчі цілі без зміни парадигми фізичної культури (нині ця парадигма спортизована) – це те саме, що залити молоде вино в старі бурдюки. Сьогодні фізичне виховання де-юре орієнтоване на здоров'я людини, але де-факто – ситуація дещо відрізняється, адже ще не відбувся перехід від спортизованої парадигми. В Україні ФК, як і в більшості країн світу, перебуває в онтологічній кризі. Вкорінена орієнтація української системи ФК тільки на тіло (з похідним муштруванням/тренуванням), що за часів СРСР вимагало вдосконалення його до відповідних кондицій, роблячи стандартним інструментом праці й оборони чи презентації на міжнародній арені держави, зробила цю педагогічну систему надзвичайно інертною і замкнутою. Сьогодні система фізичного виховання в Україні перебуває у перехідному стані. Поштовхом до дезорієнтації та збоїв у її системі в Україні послужив ряд смертей на уроках фізичного виховання десятиліття тому [16].

Із метою запобігання летальним випадкам на заняттях з боку урядовців було прийнято відповідні постанови «покращення» функціонування ФВ у навчальних закладах [11, 12]. Ю. Шкріб-

тій проаналізував ці постанови і встановив, що в наказі № 642 (пп. 1.1 та 1.4) Міністерством порушується спільне рішення колегії МОН, МОЗ, Міністерства сім'ї, молоді та спорту від 11 листопада 2008 р. № 13/1-2/10/11/1 «Про реформування системи фізичного виховання учнів та студентської молоді у навчальних закладах України» і власний наказ від 27.11.2008 р. № 1078 «Про затвердження заходів, спрямованих на реформування системи фізичного виховання учнів та студентської молоді у навчальних закладах України» (план заходів пп. 1, 2, 3, 5, 17) [18].

З «часу постанов» спортизоване фізичне виховання почали розглядати як небезпечне, а тестування витривалості та, відповідно, як наслідок, розвиток цієї фізичної якості взагалі підпало під офіційну заборону. Цілі фізичного виховання хоч і похитнулись, але спортизована парадигма все ще сильна, адже сутнісне ядро ФВ – відточений педагогічний процес фізичної підготовки. Старше покоління педагогів, не мало не багато, дезорієнтоване: вони не звикли до ФВ без нормативів, квазі-тренувань на уроках. Побігеньки та вигравання на уроках видаються їм малопривабливим заняттям, яке, тим не менше, вони все успішніше опановують.

Оздоровче цілепокладання ФВ без зміни парадигми – це видання бажаного за дійсне. Розгляд Ю. Васьковим основних протиріч організації навчально-виховного процесу з фізичної культури в загальноосвітніх навчальних закладах показав, що одним із таких є «протиріччя між метою і завданнями, які поставлені перед шкільним фізичним вихованням, і новими підходами до їх формулювання. Зміст і формулювання цілей і завдань у програмах має розмитий і неконкретний характер типу: збереження і зміцнення здоров'я, загартовування, підвищення працездатності, виховання потреби в систематичних заняттях тощо» [2]. Здавалось би, що оздоровча мета конкретна і не така вже й абстрактна. Але це на перший погляд, адже у ході детального аналізу проблеми починаються із прийнятого ВООЗ визначення «здоров'я». Тож, в оздоровчій меті (чи, навіть, цілепокладанні) ФВ редукують (зводяться) до забезпечення життєво необхідного рівня рухової активності, а точніше – фізичного навантаження організму учня/студента. ВООЗ розставила всі крапки над і в питаннях потреби людського організму в навантаженнях. На ці дані посилається весь світ, їх, здається, навіть не ставлять під сумнів. Це своєрідний «золотий стандарт» фізичного навантаження людського тіла. Така кількість навантаження, згідно з ВООЗ, сприяє превенції хронічних неінфекційних захворювань, а фактично – запобігає дегенерації тіла/організму.

Згідно з глобальними рекомендаціями ВООЗ із фізичної активності для здоров'я, підготовлених керівною групою, щоб поліпшити біомаркери кардіореспіраторного стану, кістково-м'язових

тканин, серцево-судинної системи та обміну речовин дітей і молоді у віці 5–17 років, рекомендується таке: 1) займатися фізичною активністю середньої і високої інтенсивності не менше 60 хв в день; 2) фізична активність понад 60 хв в день дає додаткові переваги для здоров'я; 3) велика частина щоденних занять фізичною активністю повинна бути присвячена аеробіці. Фізичною активністю високої інтенсивності, включаючи вправи зі зміцнення м'язів і кісткових тканин, слід займатися, як мінімум, тричі на тиждень [3]. Види фізичної активності для дітей і молодих людей включають ігри, змагання, заняття спортом, поїздки, домашні справи, дозволя, фізичну культуру або планові заняття в рамках сім'ї, школи та громади. Для вікової групи 18–64 роки рекомендації з рухової активності ще більші.

Для того щоб у ФВ повноцінно і реально вирішувалась/розгорталась оздоровча мета, то ця навчальна дисципліна мусить «достатньо навантажувати» тіло/організм учнів/студентів. Моторна щільність уроку повинна бути високою і наближатись до спортивного тренування (60–70 % і > %) з частими піками фізичної роботи (виконання фізичних вправ) високої інтенсивності. Потрібно широко застосовувати більш-менш «серйозні» тренувальні навантаження, ЧСС має переключатися з аеробного на анаеробний режим енергозабезпечення і навпаки. Якщо оздоровлювати, то обов'язково за всіма рекомендаціями із необхідним навантаженням. Але фізична культура практично не може справитись із метою оздоровлення молоді. Потрібне цілковите переорієнтування освітнього процесу на охорону здоров'я молоді. Все освітнє середовище мусить бути підпорядковане цим цілям. ФВ має стати дисципліною, яка хоча б на третину (для початку) задовольнятиме третє завдання рекомендацій ВООЗ. У навчальних закладах, особливо державних школах, цілі ФВ кардинально змінилися і вчителів фізичні результати своїх вихованців, відповідно постанов, не так серйозно цікавлять. Вся суть ФВ полягає в тому, щоб «кількість дитячих голів на початку уроку відповідала їх кількості наприкінці заняття». Спасибі вчителю за гарне навантаження на уроці мало хто скаже (скоріше дорікнуть), а от

у випадку травматизму чи ще якихось проблем із ослабленим тілом дитини, провина, зазвичай, буде винятково на ньому, на вчителі. Тож оздоровче цілепокладання ФВ, без кардинальних змін у структурі дисципліни, лише *Idée fixe*.

Фізичне виховання як навчальна дисципліна мусить формувати компетенцію в учнів самостійно втілювати/розгортати рухову активність у власній життєдіяльності, яка в школі чи ЗВО не замикається. Без таких кроків продовжуватимуться балаканина і формулювання абстрактних цілей типу «і вашим і нашим». Принцип синергії всього освітнього простору мусить лягти в основу охорони здоров'я молоді в закладах освіти. Це кардинально інший підхід до побудови освітнього процесу, який вимагає відповідних корекцій (трансформацій) навіть всієї освітньої парадигми, а не тільки однієї її частинки – ФВ.

Висновки:

1. Оздоровче цілепокладання фізичної культури як навчальної дисципліни молоді залишатиметься декларативною ціллю до того часу, поки зберігатиметься страх перед фізичним навантаженням вихованців, а освітні заклади практикуватимуть байдужість до здоров'я молоді.

2. Лікарі (причому з різних країн світу) були тими людьми, які хотіли сконструювати ФВ на оздоровчій платформі. Втім, гасла гуманізму звучали голосно у ХІХ–на початку ХХ ст., але не валеологічна, а саме мілітарна мета зробила ФВ обов'язковим навчальним предметом. Таким шляхом ішов процес впровадження ФВ у державних школах західного світу, так сталося і в СРСР.

3. ФК як навчальна дисципліна мусить формувати компетенцію в учнів самостійно втілювати/розгортати рухову активність у власній позанавчальній життєдіяльності. Принцип синергії мусить лягти в основу охорони здоров'я молоді в закладах освіти, що вимагає відповідних корекцій (трансформацій) навіть з боку освітньої парадигми.

Перспективи подальших досліджень полягають в аналізі шляхів реалізації оздоровчого цілепокладання фізичного виховання на практиці.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє, що відсутній будь-який конфлікт інтересів.

Література

1. *Бакіко І. В.* Поєднання базової та варіативної частин програми з фізичної культури школярів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 / І. В. Бакіко. – Львів, 2007. – 19 с.
2. *Васьков Ю. В.* Шляхи удосконалення навчального процесу з фізичної культури в загальноосвітніх навчальних закладах / Ю. В. Васьков // Теорія та методика фіз. виховання і спорту. – 2010. – № 6. – С. 47–49.
3. *Глобальні рекомендації по фізической активности для здоровья.* WHO Library Cataloguing-in-Publication Data. – 2010. – 58 с.
4. *Дюперрон Г. А.* Теория физической культуры: в 3 ч. / Г. А. Дюперрон. – Л.: Время. – Ч. 1. «Основные понятия». – 130 с.
5. *Закон України «Про фізичну культуру і спорт»* від 24.12.1993 № 3808-XII. Редакція від 27.09.2017, підстава 2080-19. – [Режим доступу]: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3808-12?info=1>

6. *Козіброцький С.* Особливості та напрями укладання навчальних програм із фізичного виховання для студентів вищих навчальних закладів України / С. Козіброцький, Н. Деделюк // *Фіз. виховання, спорт і культура здоров'я у суч. сусп.* – 2011. – № 4 (16). – С. 3–5.
7. *Круцевич Т. Ю.* Сучасні тенденції щодо організації фізичного виховання у вищих навчальних закладах / Т. Ю. Круцевич, Н. Є. Пангелова // *Спорт. вісн. Придніпров'я.* – 2016. – № 3. – С. 109–114.
8. *Москаленко Н.* Програмно-нормативні засади фізичного виховання у країнах Європейського Союзу / Н. Москаленко, А. Яковенко // *Спорт. вісн. Придніпров'я.* – 2017. – № 3. – С. 101–108.
9. *Основные постановления, приказы и инструкции по вопросам физической культуры и спорта 1917–1957 гг.* / [сост. И. Г. Чудинов]. – М.: Физкультура и спорт. – 1959. – 303 с.
10. *Пангелова Н.* Зарубіжний досвід організації фізичного виховання в загальноосвітніх школах / Н. Пангелова, С. Власова // *Спорт. вісн. Придніпров'я.* – 2017. – № 3. – С. 215–221.
11. *Про організацію* вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента: наказ Міністерства освіти і науки України від 09.07.2009 р. № 642.
12. *Про реформування системи* фізичного виховання учнів та студентської молоді у навчальних закладах України: спільне рішення колегії МОН, МОЗ, Мінсім'ї молоді та спорту від 11 лист. 2008 р. № 13/1-2/10/11/1.
13. *Радин Е.* Охрана здоровья детей и подростков и социальная евгеника / Е. П. Радин. – Орел: Госизд. Орлов. отд-ние, 1923. – 59 с.
14. *Саїнчук М.* Обрис кризи в освіті навчальної фізичної культури в навчальних закладах / М. Саїнчук // *Теорія і методика фіз. виховання і спорту.* – 2016. – № 3. – С. 85–89.
15. *Саїнчук М.* Парадокси феномену та колізії легітимізації терміна «фізична культура» / М. Саїнчук // *Теорія і методика фіз. виховання і спорту.* – 2017. – № 2. – С. 76–85.
16. *Саїнчук М. М.* Фізична культура в «лещатах» олімпійського руху: причини й наслідки / М. М. Саїнчук // *Молодь та олімпійський рух: тези доп. X Міжнар. конф.* – [Електронний ресурс]. – К., 2017. – С. 311, 312.
17. *Семашко Н.* Задачи Высшего Совета Физической Культуры / Н. Семашко // *Известия физ. культуры.* – 1924. – № 1. – С. 2–3.
18. *Шкрібтій Ю.* Реалізація Закону України «Про фізичну культуру і спорт» у навчально-виховній сфері / Ю. Шкрібтій // *Фіз. виховання, спорт і культура здоров'я у суч. сусп.* – 2010. – № 1 (9). – С. 27–30.
19. *Critical Inquiry and Problem-Solving in Physical Education* / ed. by Jan Wright, Doune Macdonald and Lisette Burrows. – Routledge: Taylor & Francis Group, 2004. – 209 p.
20. *Physical Education and Sport in Independent Schools*, by M. Tozer (Ed.) John Catt Educational, Woodbridge, UK, 2012.

Literature

1. *Bakiko I. V.* Combination of basic and variable parts of program for physical culture of schoolchildren : author's abstract for Ph. D. in Physical Education and Sport : 24.00.02 / I. V. Bakiko – Lviv, 2007. – 19 p.
2. *Vaskov I. V.* Ways of improving educational process in physical culture at educational establishments / I. V. Vaskov // *Teoriya i metodyka fizykhovannia i sportu.* – 2010. – N 6. – P. 47–49.
3. *Global recommendations on physical activity for health.* WHO Library Cataloguing-in-Publication Data. – 2010. – 58 p.
4. *Duperron G. A.* Physical culture theory: in 3 parts / G. A. Duperron. – Leningrad: Izdatelstvo «Vremya». – Part 1. – 130 p.
5. *Law of Ukraine On physical culture and sport of 24.12.1993 № 3808-XII.* Wording of 27.09.2017, reason 2080-19. – [Access mode]: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3808-12?info=1>
6. *Kozibrotskyi S.* Peculiarities and directions of making educational programs in physical education for students of higher educational institutions of Ukraine / S. Kozibrotskyi, N. Dedeliuk // *Fizvykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi.* – 2011. – N 4 (16). – P. 3–5.
7. *Krutsevych T. I.* Modern trends in physical education organization in higher educational institutions / T. I. Krutsevych, N. I. Panhelova // *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia.* – 2016. – N 3. – P. 109–114.
8. *Moskalenko N.* Program-normative bases of physical education in EC countries / N. Moskalenko, A. Iakovenko // *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia.* – 2017. – N 3. – P. 101–108.
9. *Main orders, instructions on questions of physical culture and sport of 1917–1957* / [compiled by I. G. Chudinov]. – Moscow: Fizkultura i sport. – 1959. – 303 p.
10. *Panhelova N.* Foreign experience of physical education organization at schools / N. Panhelova, S. Vlasova // *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia.* – 2017. – N 3. – P. 215–221.
11. *On organization of studying humanitarian disciplines at student free choice: order of the Ministry of Education and Science of Ukraine of 09.07.2009 p.* № 642.
12. *On reforming system of physical education for pupils and students in educational establishments of Ukraine: joint decision of MON, MHP, Minfamily youth and sport of November 11, 2008* № 13/1-2/10/11/1.
13. *Radin E.* Health protection of children and adolescents and social eugenics / E. P. Radin. – Орел: Gosizd. Orlovskoye otdeleniye, 1923. – 59 p.

14. *Sainchuk M.* Crisis in educating physical culture at educational institutions / M. Sainchuk // *Teoriya i metodyka fizvykhovannia i sportu*. – 2016. – N 3. – P. 85–89.
15. *Sainchuk M.* Paradoxes of phenomenon and collisions of “physical culture” term legalisation / M. Sainchuk // *Teoriya i metodyka fizvykhovannia i sportu*. – 2017. – N 2. – P. 76–85.
16. *Sainchuk M. M.* Physical culture within the Olympic movement: causes and consequences / M. M. Sainchuk // *Molod ta olimpiyskyi rukh: zbirnyk tez dopovidei X Mizhnarodnoi konferentsii*. – [Electronic resource]. – Kyiv, 2017. – P. 311, 312.
17. *Semashko N.* Tasks of Supreme Council on Physical Culture / N. Semashko // *Izvestiya fizkultury*. – 1924. – N 1. – P. 2–3.
18. *Shkrebti I.* Realization of the Law of Ukraine “On physical culture and sport” in educational sphere / I. Shkrebti // *Fizvykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi*. – 2010. – N 1 (9). – P. 27–30.
19. *Critical Inquiry and Problem-Solving in Physical Education* / ed. by Jan Wright, Doune Macdonald and Lisette Burrows. – Routledge: Taylor & Francis Group, 2004. – 209 p.
20. *Physical Education and Sport in Independent Schools*, by M. Tozer (Ed.) John Catt Educational, Woodbridge, UK, 2012.

Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, Україна

Надійшла 30.01.2018